

Interreg Greece-Bulgaria EQUAL2HEALTH

European Regional Development Fund

Τίτλος έργου: Μείωση των ανισοτήτων πρόσβασης στην πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη για κοινωνικά σημαντικές ασθένειες σε υποβαθμισμένες κοινότητες διασυνοριακών περιοχών - Equal2Health

Π.3.1.1.α ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ

Συγγραφείς:

Ηλίας Κονδύλης, MD, PhD, Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Υγείας Α.Π.Θ. - ΚΕΠΥ
Ζωή Παρχαρίδη, MSc(c) Δημόσια Υγεία – Πολιτική Υγείας Α.Π.Θ. - ΚΕΠΥ
Στέργιος Σερέτης, PhD, Μεταδιδάκτορας Πολιτικής Οικονομίας της Υγείας Α.Π.Θ. - ΚΕΠΥ
Δημήτριος Παπαδόπουλος, PhD, Κτηνιατρική
Πάυλος Σαράφης, MSc, Νοσηλευτική
Κωνσταντίνα Λακαφώση, MSc, Ευρωπαϊκές Σπουδές

Δικαιούχος:

Γενικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης «Γ. Παπανικολάου» Ψ.Ν.Θ., Οργανική Μονάδα Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης

	Το έργο συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) και από εθνικούς πόρους των χωρών που συμμετέχουν στο Πρόγραμμα Συνεργασίας INTERREG VA “Ελλάδα-Βουλγαρία 2014-2020”	

Δήλωση Αποποίησης Ευθυνών: Το παρόν παραδοτέο έχει παραχθεί με την οικονομική βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τα περιεχόμενα του παραδοτέου αποτελούν αποκλειστική ευθύνη του δικαιούχου του έργου και δεν μπορούν σε καμία περίπτωση να θεωρηθεί ότι εκφράζουν τις απόψεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των συμμετεχουσών χωρών, της Διαχειριστικής Αρχής και της Κοινής Γραμματείας.

Deliverable Identity

PROJECT INFORMATION

Acronym	Equal2Health
Project title	Reducing access inequalities in primary healthcare for socially significant diseases at CB Area's deprived communities

DELIVERABLE INFORMATION

Deliverable title	D.3.1.1.a Research Protocol that follows the PROSPERO database structure
Version	V 1.0

CONTRACT INFORMATION

Contract title	Provision of services concerning conducting a Rapid Literature Review and a study concerning Mental Health and the COVID-19 pandemic within the framework of the Deliverable 3.1.1 of the project Equal2Health Reducing access inequalities in primary healthcare for socially significant diseases at CB Area's deprived communities that is co-funded within the Programme INTERREGV-A «Greece-Bulgaria 2014-2020»
Contractor	Thessaloniki General Hospital Papanikolaou – Psychiatric Hospital of Thessaloniki Unit of Psychiatric Hospital of Thessaloniki
Contracting Authority	DRAXIS ENVIRONMENTAL S.A.
Authors	Elias Kondilis, PhD, Associate Professor of Health Policy, AUTH - CEHP Zoi Parcharidi MSc(c) in Public Health and Policy, AUTH – CEHP Stergios Seretis, PhD, Post-doc researcher in Political Economy of Health, AUTH – CEHP Dimitrios Papadopoulos, PhD in Veterinary Medicine Pavlos Sarafis, MSc in Nursing Konstantina Lakafosi, MSc in European Studies
Keywords	Rapid Literature Review, Research Protocol, Mental Health Services

Disclaimer

The publication has been developed with the support of the European Union. The information and views set out in this publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the official opinion of the European Union, the participating countries, the Managing Authority or the Joint Secretariat.

Abstract

The current Deliverable presents the research protocol on which the rapid literature review will take place, detailing the Method (type of study, research questions, etc), Data Extraction, Quality assurance method and Synthesis method.

1. Εισαγωγή

Η πανδημία του νέου κορωνοϊού (SARS-CoV2) εξελίσσεται σε μία από τις σημαντικότερες απειλές δημόσιας υγείας μετά την πανδημία της Ισπανικής Γρίπης το 1918/9.¹ Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ.) η πανδημία μετρά πάνω από 40 εκατ κρούσματα και πλέον των 1.1 εκατ θανάτων παγκοσμίως.² Το επίκεντρο της στα μέσα του Οκτωβρίου εντοπιζόταν στις ΗΠΑ, τις χώρες της Λατινικής Αμερικής και την Ινδία ενώ δεύτερο επιδημικό κύμα ταχείας εξάπλωσης βρισκόταν σε εξέλιξη στην Ευρώπη με τις μεγαλύτερες αναφορές νέων κρουσμάτων σε Γαλλία και Ηνωμένο Βασίλειο.²

Πλείαδα ερευνητών και διεθνών οργανισμών έγκαιρα επισήμαναν τις σημαντικές δυνητικές επιπτώσεις της πανδημίας και των συνοδών περιοριστικών μέτρων (μέτρα κοινωνικής αποστασιοποίησης και απομόνωσης) για την μείωση του ρυθμού εξάπλωσής της, στη ψυχική υγεία των πληθυσμών.^{3,4} Αύξηση της επίπτωσης των καταθλιπτικών και αγχωδών διαταραχών, αύξηση της κατάχρησης αλκοόλ και άλλων ψυχοδραστικών ουσιών, αύξηση της θνησιμότητας από αυτοκτονίες, αυξημένα ποσοστά δυσφορίας, μοναξιάς και επεισοδίων ενδοοικογενειακής βίας είχαν θεωρηθεί ως οι αναμενόμενες επιπτώσεις στη ψυχική υγεία και ευεξία των πληθυσμών σε συνθήκες παγκόσμιας απειλής της δημόσιας υγείας.⁵ Οι επιπτώσεις δε αυτές αναμενόταν υψηλότερες σε εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες, οι οποίες ήδη αντιμετώπιζαν χρόνια προβλήματα ψυχικής υγείας πριν την έναρξη της πανδημίας,⁶ και εξ' ορισμού ήταν και παραμένουν οι πλέον ευάλωτες σε συνθήκες κρίσεων (επιδημικών ή μη).^{7,8}

Πέραν των επιπτώσεων στη ψυχική υγεία των πληθυσμών σημαντικές αναμενόταν και οι επιπτώσεις της πανδημίας της νόσου Covid-19 στην πρόσβαση και χρήση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας,⁹ οι οποίες και πριν το ξέσπασμα της επιδημικής κρίσης αντιμετώπιζαν χρόνια οξυμένα προβλήματα λόγω της χαμηλής προτεραιοποίησής και χρηματοδότησής τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.¹⁰

Τα πρώτα εμπειρικά δεδομένα φαίνεται να επιβεβαιώνουν τις ως άνω εκτιμήσεις και προβλέψεις. Πλέον πρόσφατη έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας σε 130 χώρες κατέδειξε τόσο τη σημαντική αύξηση της ζήτησης για υπηρεσίες ψυχικής υγείας όσο και τα σημαντικά προβλήματα λειτουργίας τους εν μέσω πανδημίας, με το 60% των χωρών να δηλώνει τη διακοπή ή σημαντική δυσλειτουργία στην παροχή υπηρεσιών ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια της πανδημίας του Covid-19.¹¹ Η διαφαινόμενη αυτή κρίση των υπηρεσιών ψυχικής υγείας φαίνεται δε να επηρεάζει δυσανάλογα τους ασθενείς με χρόνια νοσήματα ψυχικής υγείας. Ενδεικτικά αναφέρουμε πρόσφατη μελέτη του Royal College of Psychiatrists η οποία καταγράφει μείωση έως και 45% των ιατρικών επισκέψεων για χρόνια ψυχικά πάσχοντες στην Αγγλία κατά τη διάρκεια του lockdown,¹² ενώ στην Ιταλία η διατάραξη της λειτουργίας των υπηρεσιών ψυχικής υγείας κατά τη διάρκεια της επιδημίας (πχ. αναστολή λειτουργίας ψυχιατρικών εξωτερικών ιατρείων, μετατροπή ψυχιατρικών κλινικών σε covid-19 κλινικές, αναστολή λειτουργίας επισκέψεων κατ' οίκον κτλ) εκτιμάται ότι είχε σημαντική αρνητική επίπτωση στην ψυχική υγεία ατόμων με χρόνια ιστορικό ψυχικών παθήσεων.¹³

Η παρούσα εργασία σκοπό έχει την μελέτη των επιπτώσεων της πανδημίας του SARS-CoV2 στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας (συμπεριλαμβανομένων των επιπτώσεων της στους εργαζόμενους στον κλάδο της ψυχικής υγείας) και τους χρήστες των υπηρεσιών ψυχικής υγείας.

2. Μέθοδος

2.1 Τύπος μελέτης

Ο τύπος της μελέτης είναι ταχεία βιβλιογραφική ανασκόπηση. Πρόκειται για μία μορφή σύνθεσης γνώσης που χρησιμοποιείται ευρέως στη διαδικασία χάραξης πολιτικών υγείας, όπου χρονικοί περιορισμοί καθιστούν συχνά την έγκαιρη πρόσβαση σε πληροφορίες ικανές να καθοδηγήσουν τη λήψη αποφάσεων απαραίτητη.¹⁴

Οι ταχείες βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις αποτελούν μία τροποποιημένη, εξορθολογισμένη μορφή των συστηματικών ανασκοπήσεων. Προσφέρουν τα πλεονεκτήματα μίας συμβατικής συστηματικής ανασκόπησης, δηλαδή τη δυνατότητα ενδελεχούς αναζήτησης, αξιολόγησης και σύνθεσης των ερευνητικών δεδομένων με στοιχεία συστηματικότητας, παρέχοντας διαφάνεια και επαναληψιμότητα, με παράλληλη, ωστόσο, παράλειψη ή απλοποίηση ορισμένων βημάτων της διαδικασίας προκειμένου να διασφαλιστεί η συμμόρφωση με τα περιορισμένα χρονικά πλαίσια διεξαγωγής της.¹⁵

2.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Τα ερευνητικά ερωτήματα που καλούμαστε να απαντήσουμε διαμορφώθηκαν ως εξής:

Ποιες είναι οι επιπτώσεις της επιδημικής κρίσης του CoVid-19:

- α. στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας;
- β. στους εργαζόμενους στον κλάδο ψυχικής υγείας;
- γ. στους χρήστες αυτών των υπηρεσιών;

2.3 Στρατηγική αναζήτησης

Η στρατηγική που πρόκειται να εφαρμοστεί περιλαμβάνει την αναζήτηση άρθρων δημοσιευμένων στην αγγλική γλώσσα στη διαδικτυακή βάση του PubMed.

2.4 Πληθυσμός μελέτης

Ο υπό μελέτη πληθυσμός αφορά τους χρόνια ψυχικά πάσχοντες και τους εργαζόμενους σε δομές ψυχικής υγείας, τόσο τις ειδικές όσο και αυτές που λειτουργούν εντός των γενικών νοσοκομείων.

2.5 Έκθεση

Ως παράγοντας έκθεσης ορίστηκε η εν εξελίξει επιδημική κρίση του SARS-CoV2.

2.6 Κριτήρια επιλογής ή αποκλεισμού

Στην παρούσα μελέτη θα συμπεριληφθούν έρευνες με πρωτογενή δεδομένα (ποιοτικά ή ποσοτικά), δημοσιευμένες σε αναγνωρισμένα, επιστημονικά περιοδικά, στην αγγλική γλώσσα, που αφορούν την επιδημική κρίση του CoVid-19 στις ανεπτυγμένες χώρες και ειδικότερα τις επιπτώσεις αυτής στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, στους εργαζόμενους στον κλάδο ψυχικής υγείας και στους χρήστες αυτών των υπηρεσιών. Από την μελέτη θα αποκλειστούν δημοσιεύσεις που αποτελούν άρθρα γνώμης, άρθρα σχολιασμού καθώς και επιστολές και σχόλια προς εκδότες ή συγγραφείς.

3. Εξαγωγή δεδομένων

Η εξαγωγή των δεδομένων θα διενεργηθεί από δύο ερευνητές, οι οποίοι σε μία πρώτη φάση θα διατρέξουν το σύνολο των τίτλων και των περιλήψεων των άρθρων που θα προκύψουν από την αναζήτηση και έπειτα θα αξιολογήσουν τη συνολική έκταση του περιεχομένου τους, εφαρμόζοντας τα κριτήρια επιλογής ή αποκλεισμού. Σε περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ των ερευνητών ως προς τα άρθρα συμπερίληψης στην ανασκόπηση, η τελική απόφαση θα παρθεί έπειτα από συζήτηση και συναίνεση.

Η διαδικασία εξαγωγής των δεδομένων (extraction process) θα πραγματοποιηθεί με τη χρήση προκαθορισμένων θεματικών , οι οποίες αντανακλούν τα ερευνητικά ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η παρούσα μελέτη.

Επιπτώσεις στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας	Επισκέψεις στα Τμήματα Επειγόντων Περιστατικών (ΤΕΠ)
	Επισκέψεις στα Τακτικά Εξωτερικά Ιατρεία (ΤΕΙ)
	Πρόσβαση ασθενών στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας
	Νοσηλείες (εκούσιες και ακούσιες)
Επιπτώσεις στους εργαζόμενους σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας	Άγχος
	Κατάθλιψη
	Διαταραχές ύπνου
Επιπτώσεις στους χρόνια πάσχοντες	
	Πρόσβαση σε φαρμακευτικές υπηρεσίες
	Υποτροπές

4. Αξιολόγηση της ποιότητας

Δεδομένου του περιορισμένου χρονικού πλαισίου διεξαγωγής της παρούσας μελέτης, η αξιολόγηση της ποιότητας θα διασφαλιστεί αποκλειστικά μέσω της συμπερίληψης άρθρων δημοσιευμένων σε αναγνωρισμένα, επιστημονικά περιοδικά, αξιολογημένα από επιστήμονες του πεδίου.

5. Σύνοψη

Αφηγηματική περιγραφή και σύνθεση των δεδομένων (thematic analysis).

Βιβλιογραφία

1. Κονδύλης Η, Μπένος Α. Σύγχρονες απειλές δημόσιας υγείας, η διεθνής διακυβέρνησή τους και οι εθνικές πολιτικές αντιμετώπισής τους: η περίπτωση της πανδημίας του Κορωναϊού (Covid-19). ΚΕΠΥ Policy brief 2020.1. Θεσσαλονίκη: ΚΕΠΥ - Κέντρο Έρευνας και Εκπαίδευσης στη Δημόσια Υγεία, την Πολιτική Υγείας και την Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας; 2020.
2. World Health Organization. Covid-19 weekly epidemiological update, 18 October 2020. Geneva: World Health Organization; 2020.
3. World Health Organization. Mental health and psychosocial considerations during the Covid-19 outbreak. Geneva: World Health Organization; 2020.
4. Inter-Agency Standing Committee. Guidance: operational considerations for multisectoral mental health and psychosocial support programmes during the Covid-19 pandemic. Geneva: Inter-Agency Standing Committee (IASC) secretariat; 2020.
5. Kumar A, Nayar KR. COVID 19 and its mental health consequences. J Ment Heal. 2020;1–2.
6. Holingue C, Kalb LG, Riehm KE, Bennett D, Kapteyn A, Veldhuis CB, et al. Mental Distress in the United States at the Beginning of the COVID-19 Pandemic. Am J Public Health. 2020;110:1628–34.
7. Kondilis E, Giannakopoulos S, Gavana M, Ierodiakonou I, Waitzkin H, Benos A. Economic crisis, restrictive policies, and the population's health and health care: the Greek case. Am J Public Health. 2013;103:973–9.
8. Κονδύλης Η, Παντουλάρης Ι, Μακρίδου Ε, Rotulo A, Σερέτης Σ, Μπένος Α. Κριτική αποτίμηση της ετοιμότητας και των πολιτικών αντιμετώπισης της πανδημίας του νέου κορωναϊού (SARS-CoV2): διεθνής και ελληνική εμπειρία. ΚΕΠΥ Report 2020.2. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Έρευνας και Εκπαίδευσης στη Δημόσια Υγεία, την Πολιτική Υγείας και την Πρωτοβάθμια Φροντίδα Υγείας; 2020.
9. Auerbach J, Miller BF. COVID-19 Exposes the Cracks in Our Already Fragile Mental Health System. Am J Public Health. 2020;110:969–70.
10. Saxena S, Thornicroft G, Knapp M, Whiteford H. Resources for mental health: scarcity, inequity, and inefficiency. Lancet. 2007;370:878–89.
11. World Health Organisation. The impact of Covid-19 on mental, neurological and substance use services: results of a rapid assessment. Geneva: World Health Organization; 2020.
12. Torjesen I. Covid-19: Mental health services must be boosted to deal with “tsunami” of cases after lockdown. BMJ. 2020;m1994.
13. de Girolamo G, Cerveri G, Clerici M, Monzani E, Spinogatti F, Starace F, et al. Mental Health in the Coronavirus Disease 2019 Emergency—The Italian Response. JAMA Psychiatry. 2020;
14. Langlois E V, Straus SE, Antony J, King VJ, Tricco AC. Using rapid reviews to strengthen health policy and systems and progress towards universal health coverage. BMJ Glob Heal. 2019;4:e001178.
15. Tricco A, Langlois E, Straus S, editors. Rapid reviews to strengthen health policy and systems: a practical guide. Switzerland: World Health Organization; 2017.